

Konrad Kwiecień¹

Tryb ścigania przestępstwa groźby karalnej (art. 190 § 1 k.k.) w świetle nowelizacji prawa karnego z dnia 7 lipca 2022 r.

Streszczenie

Artykuł porusza problematykę nowego art. 12 § 4 k.p.k., który ustanawia nieznanym do tej pory mechanizm procesowy, umożliwiający, po spełnieniu określonych przesłanek, wszczęcie i prowadzenie postępowania o przestępstwo groźby karalnej (dotychczas bezwzględnie wnioskowe), bez wniosku o ściganie złożonego przez pokrzywdzonego. Autor podejmuje próbę interpretacji przesłanki „dużego prawdopodobieństwa, że niezłożenie wniosku wynika z obawy przed odwetem” oraz „interesu społecznego” na gruncie tego przepisu. Analizę przesłanek wieńczy ocena zasadności wprowadzenia tego rodzaju regulacji do polskiego systemu procesu karnego oraz uwagi de lege ferenda.

Słowa kluczowe

Nowelizacja prawa karnego, skargowość, groźba karalna, tryby ścigania przestępstw.

1. Wprowadzenie

Tryb ścigania przestępstw jest niewątpliwie jednym z podstawowych pojęć występujących w nauce procesu karnego. Aktualny stan prawny pozwala wyodrębnić tryb ścigania z urzędu (z oskarżenia publicznego) oraz tryb ścigania z oskarżenia prywatnego. W ramach trybu ścigania z urzędu wyróżnić można tryb bezwarunkowy oraz warunkowy, uzależniony od wniosku określonego podmiotu lub zezwolenia władzy. W dniu 1 października 2023 r. co do większości przepisów weszła w życie nowe-

¹ Konrad Kwiecień, aplikant XV rocznika aplikacji prokuratorskiej w Krajowej Szkole Sądownictwa I Prokuratury, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego.

lizacja prawa karnego², która dotyczy m. in. modyfikacji trybu ścigania przestępstwa groźby karalnej, opisanego w art. 190 § 1 Kodeksu karnego³, które do tej pory było klasycznym przykładem przestępstwa warunkowo ściganego na wniosek. Ustawodawca zdecydował się jednak w art. 12 § 4 Kodeksu postępowania karnego⁴ wprowadzić swoiste *novum*, jeśli chodzi o dotychczasową praktykę ścigania przestępstw wnioskowych. Umożliwiono bowiem wszczęcie i prowadzenie postępowania pomimo braku złożenia wniosku o ściganie w sprawie o przestępstwo z art. 190 § 1 k.k. w sytuacji, jeśli zaistnieją wymienione w tym przepisie przesłanki. Celem niniejszego artykułu jest ocena wprowadzonej zmiany pod kątem jej zasadności oraz analiza poszczególnych przesłanek, których zaistnienie warunkuje zastosowanie trybu opisanego w art. 12 § 4 k.p.k.

2. Wniosek o ściganie jako warunek prowadzenia postępowania

Rozważania dotyczące *stricte* trybu postępowania w przypadku przestępstwa opisanego w art. 190 § 1 k.k. na gruncie nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 r. poprzedzić warto skrótowym zarysowaniem istoty wnioskowego trybu ścigania przestępstw.

Nie budzi kontrowersji stwierdzenie, że podstawowym trybem ścigania przestępstw na gruncie polskiej procedury karnej jest tryb bezwarunkowego ścigania z urzędu. Jest on ściśle związany z zasadą legalizmu, z której wynika, że organ procesowy jest obowiązany z własnej inicjatywy, ilekroć jest to dopuszczalne i faktycznie zasadne, niezależnie od woli innego podmiotu, podejmować czynności w celu pociągnięcia sprawcy przestępstwa do odpowiedzialności karnej (art. 9 k.p.k.)⁵. Co zostało już wyżej zaznaczone, w ramach ścigania z urzędu wyodrębnić można, obok bezwarunkowej, również warunkową formę ścigania z urzędu, która uzależniona jest od złożenia stosownego wniosku lub zezwolenia odpowiedniego organu. Idąc dalej, nauka procesu karnego w ramach warunkowego trybu ścigania tradycyjnie rozróżnia grupę przestępstw bezwzględnie

² Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2600 z późn. zm.); dalej: nowelizacja z dnia 7 lipca 2022 r.

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1138 z późn. zm.); dalej: k.k.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1375 z późn. zm.); dalej: k.p.k.

⁵ J. Kasiński, Zagadnienia ogólne, (w:) D. Świecki (red.), Meritum. Postępowanie karne, Warszawa 2023, s. 43.

wnioskowych oraz względnie wnioskowych⁶. Poprzez przestępstwa bezwzględnie wnioskowe rozumieć należy takie, w przypadku których ściganie następuje na wniosek niezależnie od stosunku łączącego sprawcę z pokrzywdzonym. Przykładem przestępstw bezwzględnie wnioskowych są m.in. nieumyślne narażenie człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 160 § 5 k.k.), stalking (art. 190a § 4 k.k.), wykonanie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta (art. 192 § 2 k.k.) czy uszkodzenie mienia (art. 288 § 4 k.k.). Bezwzględnie wnioskowe jest również komentowane przestępstwo opisane w art. 190 § 1 k.k., jednak w razie wszczęcia go w trybie przewidzianym przez art. 12 § 4 k.p.k., postępowanie toczy się do jego prawomocnego zakończenia w odmianie bezwarunkowej. Względna wnioskowość następuje z kolei dopiero po wykazaniu, że pomiędzy domniemanym sprawcą a pokrzywdzonym zachodzi określony przez ustawę stosunek bliskości⁷. Do przestępstw względnie wnioskowych zaliczyć należy z kolei m.in. kradzież popełnioną na szkodę osoby najbliższej (art. 278 § 4 k.k.), przywłaszczenie popełnione na szkodę osoby najbliższej (art. 284 § 4 k.k.), oszustwo komputerowe popełnione na szkodę osoby najbliższej (art. 287 § 3 k.k.) czy zabór pojazdu mechanicznego w celu krótkotrwałego użycia popełniony na szkodę osoby najbliższej (art. 289 § 5 k.k.).

Podkreślenia wymaga, że wniosek o ściganie zaliczyć należy do kategorii oświadczeń woli ścigania. Nie sposób w konsekwencji uznać za wniosek o ściganie złożenia samego zawiadomienia o przestępstwie, gdyż jest to jedynie oświadczenie wiedzy, a nie woli i inny jest tym samym jego cel⁸. Zauważa się w judykaturze, że ów wniosek powinien stanowić jednoznaczny i wyraźny wyraz woli ścigania sprawcy przestępstwa⁹. Słusznie zwraca się również uwagę w doktrynie, że wniosek nie musi zawierać imiennego wskazania domniemanych sprawców, bowiem wola pokrzywdzonego ograniczona jest do żądania ścigania sprawców czynu, a nie do tego, które z osób współdziałających w jego popełnieniu mają być ściga-

⁶ T. Grzegorzczak, Rodzaje trybów ścigania w obecnym w prawie polskim, ich klasyfikacje i przyczyny normatywnego wyodrębnienia, (w:) P. Hofmański (red.), System Prawa Karnego Procesowego. Tom I. Zagadnienia ogólne, Warszawa 2013, s. 343.

⁷ J. Grajewski, Ściganie na wniosek w polskim procesie karnym, Gdańsk 1982, s. 15.

⁸ Możliwe jest jednak połączenie w jednym piśmie procesowym zawiadomienia o przestępstwie oraz odrębnego oświadczenia woli ścigania danego sprawcy – zob. szerzej T. Grzegorzczak, Rodzaje trybów..., s. 347.

⁹ Zob. m. in. wyrok SN z dnia 5 października 1977 r., sygn. Rw 291/77, OSNKW 1977, nr 12, poz. 137; wyrok SN z dnia 12 grudnia 1985 r., sygn. II KR 372/85, OSNKW 1986, nr 9–10, poz. 80; wyrok SA w Katowicach z dnia 4 lutego 2010 r., sygn. II AKa 406/09, LEX nr 574485.

ne¹⁰. Wobec braku określenia w art. 12 k.p.k. szczególnej formy wniosku, należy przyjąć, że zastosowanie powinien znaleźć art. 116 k.p.k., zgodnie z którym, w przypadku braku odmiennej woli ustawodawcy, strony i inni uprawnieni do wzięcia udziału w czynności procesowej mogą składać wnioski i inne oświadczenia na piśmie albo ustnie do protokołu.

Stosownie do treści art. 12 § 1 zd. 1 k.p.k. w przypadku przestępstw „wnioskowych”, z chwilą złożenia wniosku postępowanie toczy się z urzędu. Osobę uprawnioną do złożenia wniosku należy pouczyć o przysługującym jej w tym zakresie uprawnieniu (art. 12 § 1 zd. 2 k.p.k.). Zgodnie z art. 12 § 1a k.p.k. uzyskanie wniosku o ściganie należy do oskarżyciela, z tym, że jeżeli powodem uzyskania wniosku jest wyłącznie uprzedzenie przez sąd stron o możliwości zakwalifikowania czynu według innego przepisu prawnego, przewidującego ściganie na wniosek, uzyskanie wniosku o ściganie należy do sądu. Art. 12 § 2 k.p.k. ustanawia z kolei tzw. zasadę niepodzielności wniosku. W sytuacji bowiem złożenia wniosku o ściganie niektórych tylko sprawców, obowiązek ścigania obejmuje również inne osoby, których czyny pozostają w ścisłym związku z czynem osoby wskazanej we wniosku (nie dotyczy to jednak osób najbliższych osoby składającej wniosek). Ustawodawca przewidział również możliwość cofnięcia wniosku o ściganie. W postępowaniu przygotowawczym odbywa się to za zgodą prokuratora, który udziela jej w drodze zarządzenia (§ 112 ust. 2 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury¹¹), a w postępowaniu sądowym za zgodą sądu – aż do zamknięcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej (art. 12 § 3 zd. 1 k.p.k.). W przypadku wniesienia aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego, cofnięcie wniosku po rozpoczęciu przewodu sądowego jest skuteczne, jeżeli nie sprzeciwi się temu oskarżyciel publiczny obecny na rozprawie lub posiedzeniu (art. 12 § 3 zd. 2 k.p.k.). Ponowne złożenie wniosku, w sytuacji jego uprzedniego cofnięcia jest niedopuszczalne (art. 12 § 3 zd. 3 k.p.k.). Konsekwencją braku stosownego wniosku powinno być, w przypadku uprzedniego wszczęcia postępowania, jego umorzenie na podstawie art. 17 § 1 pkt. 10 k.p.k. Wydanie orzeczenia w wypadku braku złożenia wniosku o ściganie, w sytuacji, gdy prawo tego wymaga, stanowi bezwzględnie przyczynę odwoławczą opisaną w art. 439 § 1 pkt. 9 k.p.k. skutkującą

¹⁰ J. Skorupka, (w:) J. Skorupka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 6, Legalis 2023, komentarz do art. 12, nb. 4.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1115 z późn. zm.).

koniecznością uchylenia przez sąd odwoławczy zaskarżonego orzeczenia, niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia.

3. Ściganie przestępstwa groźby karalnej na gruncie aktualnego stanu prawnego

Nowelizacja z dnia 7 lipca 2022 r., co już zostało zasygnalizowane wyżej, wprowadziła znaczącą zmianę w trybie ścigania przestępstwa opisanego w art. 190 § 1 k.k. Dotychczas przestępstwo, które stanowiło klasyczny przykład przestępstwa bezwzględnie wnioskowego, stało się przestępstwem, które po zaistnieniu szeregu przesłanek opisanych w art. 12 § 4 k.p.k. może być ścigane także bez złożenia stosownego wniosku. Zgodnie z treścią dodanego art. 12 § 4 k.p.k. – „w sprawie o przestępstwo z art. 190 § 1 Kodeksu karnego można wszcząć i prowadzić postępowanie pomimo niezłożenia wniosku o ściganie, jeżeli zachodzi duże prawdopodobieństwo, że niezłożenie wniosku wynika z obawy pokrzywdzonego przed odwetem albo jeżeli przemawia za tym interes społeczny. W takim przypadku postępowanie do czasu prawomocnego zakończenia toczy się z urzędu”.

Warto na marginesie również zauważyć, że komentowana nowelizacja modyfikuje także znamiona samego art. 190 § 1 k.k. Poszerzono bowiem zakres znamion groźby karalnej. Odtąd znamiona tego przestępstwa wypełnione będą również, jeżeli groźba wzbudza uzasadnioną obawę, że będzie spełniona nie w osobie, do której została skierowana przez sprawcę, lecz w osobie, której dotyczy. Zdaniem projektodawcy, celem tej zmiany było „zapewnienie ochrony prawnokarnej innym osobom, którym co prawda sprawca bezpośrednio nie grozi, ale groźba dociera do nich za pośrednictwem innej osoby i sprawca ma taki zamiar”¹². Ustawodawca zdecydował się również zmodyfikować normę sankcjonującą tego przestępstwa. Za realizację znamion groźby karalnej grozi na gruncie aktualnego stanu prawnego jedynie kara pozbawienia wolności do lat trzech.

Etap rozważań dotyczący analizy nowej instytucji, trybu czy mechanizmu procesowego zwykło z reguły poprzedzać przytoczenie motywów, które kierowały prawodawcą dokonującym konkretnych zmian legislacyjnych. Inaczej jest jednak w tym przypadku, gdyż projektodawca nie wska-

¹² Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, s. 69.

zał w uzasadnieniu projektu ustawy żadnych argumentów, które uzasadniałyby konieczność wprowadzenia regulacji opisanej w art. 12 § 4 k.p.k.¹³ Uzasadnienia takiego stanu rzeczy upatrywać można co prawda w etapie, na którym wprowadzona została komentowana regulacja do projektu ustawy. Nastąpiło to bowiem dopiero na etapie skierowania projektu ustawy do Sejmu, a w związku z tym komentowany przepis nie był przedmiotem wcześniejszych prac legislacyjnych. Wydaje się jednak, że tego rodzaju zmiany ustawowe, w szczególności takie, które wprowadzają mechanizmy nieznane dotychczasowym rozwiązaniom prawnym powinny być poprzedzone szerokimi konsultacjami zarówno z praktykami, jak i ze środowiskiem akademickim zajmującym się problematyką karnoprocesową.

Co zostało już zaznaczone, ustawodawca uzależnia możliwość wszczęcia i prowadzenia postępowania, mimo niezłożenia wniosku o ściganie, przestępstwa z art. 190 § 1 k.k. od dwóch przesłanek. Po pierwsze w konkretnym stanie faktycznym powinno zachodzić duże prawdopodobieństwo, że niezłożenie wniosku wynika z obawy pokrzywdzonego przed odwetem. Alternatywą jest sytuacja, w której za wszczęciem i prowadzeniem postępowania przemawia interes społeczny. Niewątpliwie, ze względu na użyty w tym przepisie przez ustawodawcę spójnik „albo”, do zastosowania art. 12 § 4 k.p.k. wystarczające jest zaistnienie jednego z wymaganych warunków.

Analizę powyższych przesłanek warto rozpocząć od drugiej z nich, gdyż kategoria pojęciowa „interesu społecznego”, jako warunku umożliwiającego wszczęcie w wyjątkowych sytuacjach postępowania, występuje już na gruncie Kodeksu postępowania karnego. Chodzi oczywiście o art. 60 § 1 k.p.k., zgodnie z którym „w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego prokurator wszczyna postępowanie albo jako oskarżyciel publiczny wstępuje do postępowania już wszczętego, jeżeli wymaga tego ochrona praworządności lub interes społeczny”. Wydaje się zatem zasadne, mając na względzie zbliżony cel obydwu przepisów, analogiczne interpretowanie przesłanki „interesu społecznego” z art. 12 § 4 k.p.k. jak na gruncie art. 60 § 1 k.p.k.¹⁴

Pojęcie interesu społecznego jest nieostre. Można uznać, że stanowi ono wzorcowy przykład klauzuli generalnej. Za funkcję klauzul generalnych w prawie uznaje się w głównej mierze zapewnienie elastyczności w stosowaniu prawa w przypadku stanów faktycznych, których ustawodawca nie mógł przewidzieć, najczęściej z powodu ich wyjątkowej niety-

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ M. Kurowski, (w:) D. Świecki (red.), Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023, komentarz do art. 12, teza 9.

powości¹⁵. Zastosowanie owej klauzuli powoduje konieczność dokonywania wartościowania i oceny *ad casum*¹⁶. Istnienie przesłanki zaliczanej do klauzul generalnych można stwierdzić na podstawie konkretnych okoliczności o wyjątkowym charakterze, których enumeratywne wyliczenie przez ustawodawcę nie jest możliwe. Zarówno w judykaturze, jak i w doktrynie prawa starano się jednak przez lata obowiązywania art. 60 § 1 k.p.k. wypracować wykładnię i ramy treściowe, które obejmują pojęcie „interesu społecznego”. Jak wskazuje M. Czekaj, interes społeczny w ściganiu przestępstwa prywatnoskargowego zachodzi wówczas, gdy „czyn przestępny godzi bezpośrednio nie tylko w chronione prawem interesy pokrzywdzonego, ale także dobra ogólne”¹⁷. Podobnie tę przesłankę interpretuje także orzecznictwo wskazując, że „zakresem tej nazwy trzeba objąć wszystkie sytuacje, które przewidują, że przestępstwo prywatnoskargowe narusza także interesy ogółu”¹⁸. Doktryna i orzecznictwo w sposób przykładowy wskazują okoliczności, których zaistnienie powinno spowodować ingerencję prokuratora w sprawie o przestępstwo z oskarżenia prywatnego ze względu na interes społeczny. Do takich okoliczności zalicza się powszechnie m. in. skomplikowanie sprawy, chuligański charakter zachowania się sprawcy, właściwości i warunki osobiste sprawcy (np. wielokrotna karalność czy alkoholizm), ale także szereg okoliczności istniejących po stronie pokrzywdzonego, w tym przede wszystkim jego bezradność, zależność od sprawcy¹⁹. Przyjmuje się powszechnie, wbrew pierwotnym poglądom występującym w doktrynie w tym zakresie, że istnienia w konkretnej sprawie interesu społecznego nie należy łączyć ze stopniem społecznej szkodliwości czynu. Jak twierdzi K. Eichstaedt, „gdyby bowiem ta okoliczność miała przemawiać za istnieniem interesu społecznego we wszczęciu lub przyłączeniu się prokuratora do toczącego się postępowania, to przy założeniu racjonalności ustawodawcy zapewne znalazłoby to odzwierciedlenie w przepisie usta-

¹⁵ T. Zieliński, *Klauzule generalne w prawie pracy*, Warszawa 1988, s. 125.

¹⁶ B. Dudzik, *Generalne klauzule odsyłające w procesie karnym na przykładzie dobra wymiaru sprawiedliwości (uwagi na tle art. 37 k.p.k.)*, *Annales UMCS. Sectio G* 2016, nr 63, s. 287.

¹⁷ M. Czekaj, *Ingerencja prokuratora w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe*, *Prokuratura i Prawo* 1999, nr 7–8, s. 48.

¹⁸ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 10 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 48/14, LEX nr 1459031.

¹⁹ R. A. Stefański, (w:) S. Zabłocki, (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–166* Warszawa 2017, komentarz do art. 60, s. 795 wraz z podaną tam literaturą.

wy²⁰. Wydaje się, że jest to pogląd słuszny i w konsekwencji to w głównej mierze naruszenie interesu ogółu całego społeczeństwa (obok osobistego interesu pokrzywdzonego) powinno decydować o ingerencji prokuratora przewidzianej w art. 60 § 1 k.p.k. Powyższe rozważania i pomysły interpretacyjne przesłanki interesu społecznego są spójne także z językowymi definicjami pojęć „interes” oraz „społeczny”. Słowo „interes” rozumieć należy jako „pożytek, korzyść, zysk; rzecz opłacalną”²¹. Przymiotnik „społeczny” z kolei interpretować powinno się na gruncie reguł języka polskiego jako „odnoszący się do społeczeństwa; powstający, tworzący się w społeczeństwie; realizowany w społeczeństwie, przez społeczeństwo, związany ze społeczeństwem”²². Podsumowując ten etap rozważań, podkreślić należy raz jeszcze, iż wskazana linia interpretacyjna przesłanki interesu społecznego powinna znaleźć zastosowanie w sposób analogiczny również na gruncie art. 12 § 4 k.p.k. Trudno bowiem znaleźć racjonalne argumenty uzasadniające twierdzenie, aby to samo pojęcie, występujące w zbliżonych funkcjonalnie regulacjach prawnych, na gruncie tego samego aktu prawnego, rozumieć należało w sposób odmienny.

Pierwszą przesłanką, która warunkuje uruchomienie trybu przewidzianego przez art. 12 § 4 k.p.k. jest jednak duże prawdopodobieństwo, że niezłożenie wniosku wynika z obawy pokrzywdzonego przed odwetem. Kategoria pojęciowa „odwet” jako wyrażenia ustawowego nie jest znana zarówno obecnej kodyfikacji karnoprocesowej, ani także nie posługiwał się nią ustawodawca na gruncie Kodeksu postępowania karnego z 1928 r.²³ oraz Kodeksu postępowania karnego z 1969 r.²⁴ Co więcej, słowo „odwet” pojawiło się po raz pierwszy w akcie o randze ustawowej właśnie w nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 r. Trudno zatem z tego względu poszukiwać wskazówek interpretacyjnych w orzecznictwie odnośnie do rozumienia tego wyrażenia. Odnosząc się jednak do definicji językowej, wskazać należy, że „odwet” oznacza „odwzajemnienie złem za zło, odpłacenie tym samym, oddanie wet za wet; zemsta”²⁵. Można zatem zauważyć, że na pierwszy plan w stricte językowym znaczeniu tego słowa wysuwa się pewna symetria postępowania drugiej osoby ze względu na

²⁰ K. Eichstaedt, (w:) D. Świecki (red.), Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023, komentarz do art. 60, teza 2.

²¹ M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego PWN, t. 1, Warszawa 1978, s. 799.

²² M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego PWN, t. 3, Warszawa 1981, s. 296.

²³ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 19 marca 1928 roku – Kodeks postępowania karnego (tekst pierwotny Dz.U. Nr 33, poz. 313 ze zm.).

²⁴ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.).

²⁵ M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego PWN, t. 2, Warszawa 1979, s. 481.

określone w stosunku do niej działanie. Odnosząc się do znaczenia sformułowania „odwet” na gruncie art. 12 § 4 k.p.k. należy w konsekwencji stwierdzić, że chodzi w tym przypadku najprawdopodobniej o zaistnienie takiej sytuacji faktycznej, w której zachodzi duże prawdopodobieństwo, że niezłożenie wniosku przez pokrzywdzonego wynika z obawy przed takim działaniem sprawcy, które stanowi reakcję na potencjalne złożenie wniosku o ściganie i dalsze negatywne skutki dla pokrzywdzonego. Pozostaje jednak czekać na pierwsze orzeczenia sądów, które zawierać będą szczegółowe wskazówki odnośnie do wykładni tej przesłanki.

Zasadniczo mniej wątpliwości budzi sformułowanie „dużego prawdopodobieństwa”, którym posługuje się ustawodawca w art. 12 § 4 k.p.k. Ogólnie rzecz biorąc prawdopodobieństwo rozumieć należy jako uświadomioną niepełność informacji, przypuszczenie, hipotezę wymagającą sprawdzenia²⁶. Pojęcie „dużego prawdopodobieństwa” występowało już na gruncie art. 203 § 1, art. 249 § 1 oraz 250 § 2a k.p.k. Dekodując to sformułowanie w świetle powyższych przepisów, w ocenie doktryny stwierdzono m. in., że „duże prawdopodobieństwo to coś więcej niż prawdopodobieństwo małe, ale mniej niż prawdopodobieństwo bardzo duże, które graniczy z pewnością”²⁷. Jak stwierdził Sąd Apelacyjny w Warszawie na gruncie art. 249 § 1 k.p.k. – „przy ustaleniu „dużego prawdopodobieństwa” w rozumieniu art. 249 § 1 k.p.k. popełnienia przestępstwa prowadzący postępowanie musi dysponować takimi dowodami, które stwarzają stan uprawdopodobnienia zbliżony do pewności”²⁸. Konkludując ten etap rozważań należy stwierdzić, że poziom uprawdopodobnienia istnienia motywacji pokrzywdzonego, polegającej na niezłożeniu wniosku o ściganie z obawy przed odwetem powinien być w konkretnym stanie faktycznym zbliżony do pewności.

Zasadne zdają się być jednak głosy wyrażane w doktrynie, zwracające uwagę na trudności praktyczne, co do stwierdzenia przez organ procesowy istnienia dużego prawdopodobieństwa, że niezłożenie wniosku wynika z obawy pokrzywdzonego przed odwetem. Jak wskazuje J. Kluza, „organ procesowy nie ma praktycznie żadnych instrumentów do stwierdzenia, czy pokrzywdzony nie składa wniosku o ściganie z obawy na odwet ze strony sprawcy, czy też nie”²⁹. Zdaniem Autora, poza sytua-

²⁶ J. Nelken, Dowód poszlakowy w procesie karnym, Warszawa 1970, s. 73–83.

²⁷ K. Eichstaedt, (w:) Kodeks postępowania..., komentarz do art. 249, teza 12.

²⁸ Wyrok SA w Warszawie z dnia 1 czerwca 2009 r., sygn. II AKa 98/09, Apel.–W–wa 2009, nr 4, poz. 16.

²⁹ J. Kluza, Prowadzenie postępowania z urzędu mimo braku wniosku o ściganie w sprawie o przestępstwo z art. 190 § 1 k.k. na podstawie art. 12 § 4 k.p.k., Przegląd Prawa Publicznego 2023, nr 6, s. 75.

cją, w której to sam pokrzywdzony wprost stwierdzi, że nie żąda ścigania sprawcy przez wzgląd na istnienie obawy odwetu ze strony sprawcy, „jest to przecież okoliczność leżąca wyłącznie po stronie pokrzywdzonego, której nie sposób zweryfikować”³⁰. Co więcej, przyjmując nawet, że w jakiś sposób organ procesowy posiadłby wiarygodne informacje co do istnienia realnie takiej okoliczności, wydaje się, że możliwe byłoby w takiej sytuacji wszczęcie i prowadzenie postępowania ze względu na istnienie interesu społecznego przez wzgląd na okoliczności leżące po stronie pokrzywdzonego (obawa, strach). W konsekwencji należy uznać, że wprowadzenie przez ustawodawcę przesłanki dużego prawdopodobieństwa, że niezłożenie wniosku wynika z obawy pokrzywdzonego przed odwetem było redundantne w sytuacji istnienia alternatywnej przesłanki interesu społecznego, bowiem ta druga okoliczność powinna skonsumentować tę pierwszą.

Niemniej istotna jest kwestia dotycząca zakresu zastosowania art. 12 § 4 k.p.k. Na pierwszy plan wysuwa się w tym zakresie zwrot „można wszczęć i prowadzić postępowanie”. Stylistyka omawianego przepisu w sposób jednoznaczny zdaje się sugerować, poprzez użyty spójnik „i”, że ma on zastosowanie jedynie w postępowaniu przygotowawczym, ponieważ to w tym stadium procesu wszczyna się postępowanie, a następnie je prowadzi. Zwrócić należy również uwagę, że regulacja opisana w art. 12 § 4 k.p.k. jest regulacją wyjątkową, stanowiącą wyraźne odstępnie przez ustawodawcę od dotychczasowego trybu ścigania przestępstw wnioskowych. W takim stanie rzeczy, zasadne wydaje się twierdzenie, że przepis ten nie może być poddany wykładni rozszerzającej³¹. Istotny w omawianym kontekście jest także art. 12 § 1a k.p.k. zgodnie z którym, uzyskanie wniosku o ściganie należy co do zasady do oskarżyciela, natomiast jeśli powodem uzyskania wniosku jest wyłącznie uprzedzenie przez sąd stron o możliwości zakwalifikowania czynu według innego przepisu prawnego, przewidującego ściganie na wniosek, uzyskanie wniosku o ściganie należy wówczas do sądu. Wynika z tego, że tylko wyjątkowo, w sytuacji gdy konieczność uzyskania wniosku jest efektem uprzedzenia przez sąd stron co do możliwości rozważania innej kwalifikacji prawnej, to sąd zobligowany jest do uzyskania wniosku o ściganie. W przypadku zaś niezłożenia stosownego wniosku, skoro nie ma zastosowania art. 12 § 4 k.p.k., zachodzi przesłanka z art. 17 § 1 pkt. 10 k.p.k. obligująca sąd do umorzenia postępowania³². Przedstawiciele doktryny,

³⁰ *Ibidem*.

³¹ J. Kasiński, *Zagadnienia ogólne...*, s. 47.

³² M. Kurowski, (w:) *Kodeks postępowania...*, komentarz do art. 12, teza 9.

argumentując brak możliwości zastosowania art. 12 § 4 k.p.k. na jurysdykcyjnym etapie postępowania, wskazują również na funkcję procesową sądów w procesie karnym, słusznie twierdząc, że zajmują się one orzekaniem, a nie ściganiem³³. Przyjęcie odmiennego stanowiska oznaczałoby bowiem uznanie, że funkcją sądów jest także ściganie przestępstw. Stwierdzić w konsekwencji należy, że omawiana regulacja nie może znaleźć zastosowania na etapie postępowania sądowego.

Rozważenia wymaga także potencjalna możliwość kontroli przez sąd istnienia przesłanek opisanych w art. 12 § 4 k.p.k. w sytuacji wszczęcia postępowania przez organ postępowania przygotowawczego na podstawie tego przepisu. Wydaje się, że zasadne i w tym aspekcie jest odwołanie się w drodze analogii do dorobku orzecznictwa sądowego i doktryny powstałego na gruncie art. 60 k.p.k. Jak stwierdził Sąd Apelacyjny w Szczecinie, „ocena istnienia interesu społecznego należy wyłącznie do prokuratora i nie podlega kontroli ze strony sądu”³⁴. Ponadto zdaniem Sądu, prokurator nie ma obowiązku na gruncie tego przepisu wyraźnego uzasadnienia, jakie konkretnie przesłanki spowodowały konieczność (jego zdaniem) wszczęcia danego postępowania, czy też ingerencji w nie³⁵. Pogląd ten jest również powszechnie akceptowany w doktrynie³⁶. Odnosząc się stricte do treści art. 12 § 4 k.p.k. należy zatem stwierdzić, że zasadne i w tym przypadku jest pozostawienie kompetencji oceny zaistnienia przesłanek opisanych w tym przepisie wyłącznie organowi postępowania przygotowawczego. Pozbawiony normatywnego uzasadnienia jest pogląd J. Kluzy, który twierdzi, że okoliczność dużego prawdopodobieństwa, że niezłożenie wniosku wynika z obawy pokrzywdzonego przed odwetem, jako przesłanka dotycząca sfery faktycznej, może podlegać kontroli sądowej, a w konsekwencji w sytuacji jej odmiennej oceny przez sąd – postępowanie podlegać będzie umorzeniu na podstawie art. 17 § 1 pkt. 10 k.p.k.³⁷ Obydwie przesłanki opisane w art. 12 § 4 k.p.k. realizują

³³ *Ibidem*; J. Kasiński, Zagadnienia ogólne..., s. 47.

³⁴ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 10 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 48/14, LEX nr 1459031.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Zob. m. in. A. Matusiak, Pojęcie interesu społecznego jako przesłanki udziału prokuratora w postępowaniu karnym, Zeszyty Prawnicze UKSW 2013/13.3, s. 151; K. T. Boratyńska, P. Czarniecki, (w:) A. Sakowicz (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 10, Legalis 2023, komentarz do art. 60, nb. 1; K. Wytrykowski, (w:) D. Drąjevicz (red.), Kodeks postępowania karnego, t. 1, Komentarz do art. 1–424, Legalis 2020, komentarz do art. 60, nb. 3; S. Szołucha, (w:) J. Skorupka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 6, Legalis 2023, komentarz do art. 60, nb. 2.

³⁷ J. Kluz a, Prowadzenie postępowania..., s. 76.

funkcję ścigania karnego, za którą odpowiedzialność ponosi organ postępowania przygotowawczego, a nie sąd.

4. Podsumowanie

Nowelizacja z dnia 7 lipca 2022 r. wprowadziła swoisty wyjątek w zakresie ścigania przestępstw wnioskowych. Upoważniono mianowicie organy ścigania do wszczęcia postępowania w sprawie o przestępstwo, które stanowiło do tej pory wzorcowy przykład przestępstwa bezwzględnie wnioskowego, pomimo braku złożenia wniosku o ściganie przez pokrzywdzonego. Co zostało już podkreślone, tryb wprowadzonych zmian, w szczególności ze względu na brak konsultacji ze środowiskiem prawniczym w tym zakresie oraz wskazania motywów stojących za dodaniem art. 12 § 4 k.p.k., pozostawia wiele do życzenia. Abstrahując jednak od tego rodzaju wątpliwości natury legislacyjnej, wydaje się, że umożliwienie organom postępowania przygotowawczego w wyjątkowych sytuacjach wszczęcia postępowania, co do zasady ściganego wyłącznie na wniosek pokrzywdzonego, jest spójne systemowo. Wykorzystując wnioskowanie *a fortiori* należy bowiem stwierdzić, że skoro ustawodawca od kilkadziesiąt lat zezwala na wszczęcie przez prokuratora postępowania w sprawach z oskarżenia prywatnego, to tym bardziej powinna istnieć taka możliwość w stosunku do kategorii przestępstw ściganych z urzędu na wniosek pokrzywdzonego. Zasadne, celem zapewnienia jeszcze większej spójności systemowej, wydaje się jednak ujednoczenie przesłanek art. 12 § 4 i art. 60 § 1 k.p.k. poprzez usunięcie w tym pierwszym przepisie przesłanki dużego prawdopodobieństwa, że niezłożenie wniosku wynika z obawy pokrzywdzonego przed odwetem. Przedmiotowa przesłanka, co zostało już wyżej wspomniane jest trudna do zweryfikowania, a ponadto nawet w sytuacji uzyskania w jakiś sposób tego rodzaju wiedzy przez organ postępowania przygotowawczego możliwe jest wszczęcie w takim przypadku postępowania ze względu na istnienie interesu społecznego. Zasadne wydaje się również w przyszłych nowelizacjach rozszerzenie przez ustawodawcę katalogu przestępstw w art. 12 § 4 k.p.k. Niezrozumiałe bowiem jest, dlaczego ustawodawca zdecydował się wprowadzić omawiany mechanizm procesowy jedynie w stosunku do przestępstwa groźby karalnej (art. 190 § 1 k.k.), a nie np. w stosunku do przestępstwa stalkingu (art. 190a § 1 k.k.), naruszenia intymności seksualnej (art. 191a § 1 k.k.) czy zakłócenia miru domowego (art. 193 § 1 k.k.). Należy jednak raz jeszcze podkreślić, że tego rodzaju regulacja, jak opisana w art. 12 § 4 k.p.k. stanowi ustawowy wyjątek od zasa-

dy ścigania ściśle określonych przestępstw na wniosek. W związku z tym, organy ścigania wszczynając postępowanie z wykorzystaniem art. 12 § 4 k.p.k. powinny zachować szczególną rozwagę, bacząc przede wszystkim na to, aby wszczęte postępowanie nie doprowadziło do wtórnej wiktyimizacji pokrzywdzonego.

Bibliografia

Literatura

1. Boratyńska K. T., Czarnecki P., (w:) A. Sakowicz (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 10, Legalis 2023.
2. Czekał M., Ingerencja prokuratora w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe, Prokuratura i Prawo 1999, nr 7–8.
3. Dudzik B., Generalne klauzule odsyłające w procesie karnym na przykładzie dobra wymiaru sprawiedliwości (uwagi na tle art. 37 k.p.k.), Annales UMCS. Sectio G 2016, nr 63.
4. Eichstaedt K., (w:) D. Świecki (red.), Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023.
5. Grajewski J., Ściganie na wniosek w polskim procesie karnym, Gdańsk 1982.
6. Grzegorzczak T., Rodzaje trybów ścigania w obecnym w prawie polskim, ich klasyfikacje i przyczyny normatywnego wyodrębnienia, (w:) P. Hofmański (red.), System Prawa Karnego Procesowego. Tom I. Zagadnienia ogólne, Warszawa 2013.
7. Kasiński J., Zagadnienia ogólne, (w:) D. Świecki (red.), Meritum. Postępowanie karne, Warszawa 2023.
8. Kluza J., Prowadzenie postępowania z urzędu mimo braku wniosku o ściganie w sprawie o przestępstwo z art. 190 § 1 k.k. na podstawie art. 12 § 4 k.p.k., Przegląd Prawa Publicznego 2023, nr 6.
9. Kurowski M., (w:) D. Świecki (red.), Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023.
10. Matusiak A., Pojęcie interesu społecznego jako przesłanki udziału prokuratora w postępowaniu karnym, Zeszyty Prawnicze UKSW 2013, nr 13.3.
11. Nelken J., Dowód poszlakowy w procesie karnym, Warszawa 1970.
12. Skorupka J., (w:) J. Skorupka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 6, Legalis 2023, komentarz do art. 12.
13. M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego PWN, t. 1, Warszawa 1978.

14. M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego PWN, t. 2, Warszawa 1979.
15. M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego PWN, t. 3, Warszawa 1981.
16. Stefański R. A., (w:) Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–166, (red.) S. Zabłocki, Warszawa 2017.
17. Szołucha S., (w:) J. Skorupka (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 6, Legalis 2023.
18. Wytrykowski K., (w:) D. Drajewicz (red.), Kodeks postępowania karnego, t. 1, Komentarz do art. 1–424, Legalis 2020.
19. Zieliński T., Klauzule generalne w prawie pracy, Warszawa 1988.

Orzecznictwo

1. Wyrok SN z dnia 5 października 1977 r., sygn. Rw 291/77, OSNKW 1977, nr 12, poz. 137.
2. Wyrok SN z dnia 12 grudnia 1985 r., sygn. II KR 372/85, OSNKW 1986, nr 9–10, poz. 80.
3. Wyrok SA w Warszawie z dnia 1 czerwca 2009 r., sygn. II AKa 98/09, Apel.–W–wa 2009, nr 4, poz. 16.
4. Wyrok SA w Katowicach z dnia 4 lutego 2010 r., sygn. II AKa 406/09, LEX nr 574485.
5. Wyrok SA w Szczecinie z dnia 10 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 48/14, LEX nr 1459031.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1138 z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1375 z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2600 z późn. zm.).
5. Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 19 marca 1928 roku – Kodeks postępowania karnego (tekst pierwotny Dz. U. Nr 33, poz. 313 ze zm.).
6. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1115 z późn. zm.).

Inne

1. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024.

The mode of prosecution of the crime of criminal threat (art. 190 § 1 of the Criminal Code) in light of the amendments to the criminal law of July 7, 2022

Abstract

The article addresses the issue of the new Article 12 § 4 of the Code of Criminal Procedure, which establishes a hitherto unknown procedural mechanism that makes it possible, when certain prerequisites are met, to initiate and conduct proceedings for the crime of criminal threat (hitherto strictly motion-based), without a request for prosecution from the victim. The author attempts to interpret the prerequisites of “high probability that the failure to file a motion is due to fear of retaliation” and “social interest” on the grounds of this provision. The analysis of the premises is crowned with an assessment of the legitimacy of the introduction of such a regulation into the Polish criminal trial system, as well as de lege ferenda comments.

Keywords

Criminal law amendments, complainability, criminal threat, modes of criminal prosecution.